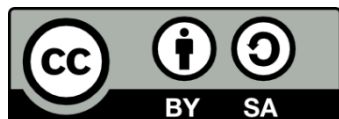

Π 2107 – Ειδική Αγωγή και αποτελεσματική διδασκαλία

Ενότητα 7: Κώφωση και βαρηκοΐα.

Σουζάνα Παντελιάδου
Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα

- ΟΡΙΣΜΟΙ.
- Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ.
- ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΡΗΚΟΪΑΣ-ΚΩΦΩΣΗΣ.
- ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ.
- ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ.
- ΚΟΧΛΙΑΚΑ ΕΜΦΥΤΕΥΜΑΤΑ.
- Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΚΩΦΟ ΠΑΙΔΙ.
- Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΩΦΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Ορισμοί

Ένα άτομο θεωρείται κωφό όταν, είτε φοράει ακουστικά είτε όχι, δεν αντιλαμβάνεται την ομιλία με την ακοή του μόνο. Χρησιμοποιεί συνήθως οπτικά ερεθίσματα για να αντιληφθεί τους συνομιλητές του και έχει βαθμό απώλειας ακοής μεγαλύτερο από 70 dB.

Ένα άτομο θεωρείται βαρήκοο όταν, είτε φοράει ακουστικά είτε όχι, δυσκολεύεται να κατανοήσει την ομιλία μόνο με την ακοή και έχει συνήθως βαθμό απώλειας ακοής από 35-69 dB.

Ένα άτομο θεωρείται Κωφό όταν, ανεξάρτητα από το βαθμό απώλειας της ακοής του, ανήκει στην κοινότητα των Κωφών, ταυτίζεται με άλλους Κωφούς, μοιράζεται κοινή γλώσσα (ελληνική νοηματική γλώσσα) και κοινή κουλτούρα.

Η κοινότητα των κωφών

Μία ομάδα ανθρώπων που περιλαμβάνει κωφά, βαρήκοα και ακούοντα άτομα που μοιράζονται μία κοινή γλώσσα, έχουν κοινές εμπειρίες, αξίες και κοινό τρόπο αλληλεπίδρασης.

- Χρήση νοηματικής γλώσσας.
- Διαφοροποίηση από άλλες ομάδες ατόμων με ειδικές ανάγκες.
- Μέλη της δικής τους κοινότητας, αλλά ανήκουν και στην ευρύτερη κοινωνία.
- Η κοινωνία είναι ακουοκεντρική, γεμάτη από προκαταλήψεις και προκαλεί την αναπηρία.
- Στην κοινότητα των Κωφών γίνεται κάποιος μέλος ευκολότερα, όταν έχει γονείς Κωφούς (άμεση αποδοχή της ιδιαιτερότητας).
- Η κοινότητα των Κωφών χαρακτηρίζεται ως ενδογαμική.

Πώς γίνεται κάποιος μέλος της Κοινότητας;

- Κοινή γλώσσα (Ελληνική Νοηματική Γλώσσα).
- Κωφοί γονείς.
- Στάση.
- Ταύτιση.

Τύποι και αίτια Βαρηκοΐας / Κώφωσης 1/2

Η βαρηκοΐα / κώφωση είναι το αποτέλεσμα μίας βλάβης σε κάποιο τμήμα του αυτιού. Ανάλογα με το τμήμα του αυτιού που έχει υποστεί τη βλάβη μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στη

βαρηκοΐα αγωγιμότητας, που εντοπίζεται στο σύστημα μεταφοράς του ήχου (εξωτερικό και μεσαίο αυτί) και στη *νευροαισθητηριακή βαρηκοΐα*, που αφορά στο σύστημα αντίληψης του ήχου (εσωτερικό αυτί).

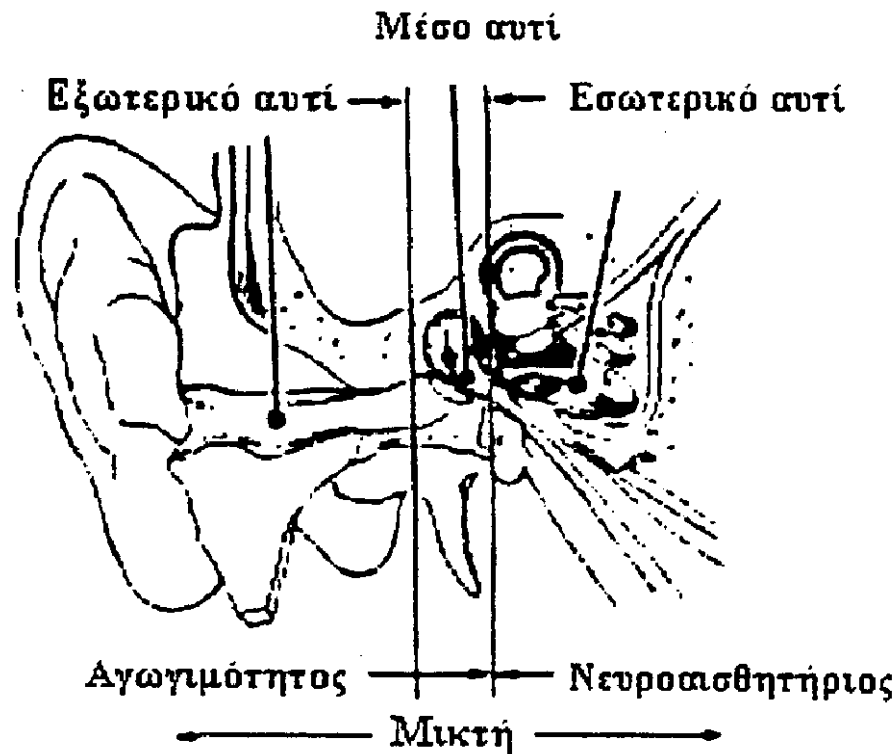
Επίσης, η βαρηκοΐα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεικτή, όταν πρόκειται για τη συνύπαρξη της βαρηκοΐας αγωγιμότητας και της νευροαισθητηριακής βαρηκοΐας.

Τύποι και αίτια Βαρηκοΐας / Κώφωσης 2/2

Εικόνα 1: Οι τρεις τύποι βαρηκοΐας/κώφωσης

Πηγή: Λαμπροπούλου, 1997-99, σ. 12.

Άλλες ταξινομήσεις Βαρηκοΐας / Κώφωσης 1/2

Ανάλογα με τη φύση, τον χρόνο δράσης του αιτιολογικού παράγοντα, καθώς και την εμφάνιση της βαρηκοΐας / κώφωσης, μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στη συγγενή, κληρονομική και επίκτητη βαρηκοΐα / κώφωση. Βέβαια, δεν είναι εύκολο να εντοπισθεί η ακριβής αιτία και ο χρόνος δράσης. Γι' αυτό, συχνά μία βαρηκοΐα / κώφωση αποδίδεται σε άγνωστα αίτια. Επίσης, τις περισσότερες φορές δεν μπορεί να βρεθεί η συγκεκριμένη ηλικία και εκτιμάται η πιθανή ηλικία εμφάνισης της βαρηκοΐας / κώφωσης.

Άλλες ταξινομήσεις

Βαρηκοΐας / Κώφωσης 2/2

– Συγγενής

Εμφανίζεται με τη γέννηση του παιδιού και η βλάβη της ακοής προκαλείται κυρίως εξαιτίας κάποιων προγεννητικών (λοιμώξεις, φάρμακα, ερυθρά) ή περιγεννητικών παραγόντων (ανοξία).

– Κληρονομική

Εμφανίζεται με τη γέννηση του παιδιού και η βλάβη της ακοής προκαλείται προγεννητικά εξαιτίας κληρονομικών παραγόντων (κληρονομείται από ακούοντες ή κωφούς γονείς και οφείλεται στα γονίδια, σε μεταλλάξεις γονιδίων ή σε συνδυασμό γονιδίων και περιβαλλοντικών παραγόντων). Επίσης, σε συνδυασμό με την κώφωση μπορεί να κληρονομηθούν και άλλα χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα το παιδί να έχει συνοδά προβλήματα ή να υπάρχει κάποιο σύνδρομο (σύνδρομο Waardenburg, σύνδρομο Usher κ.α.).

– Επίκτητη

Εμφανίζεται μετά τη γέννηση, δεν προκαλείται από κληρονομικούς παράγοντες και οφείλεται κυρίως σε μεταγεννητικούς παράγοντες (ίκτερος, μηνιγγίτιδα, διάφοροι ιοί που προσβάλλουν το παιδί κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του).

Βαθμός ακουστικής απώλειας 1/2

Ανάλογα με τον βαθμό απώλειας της ακοής μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες διαβαθμίσεις:

20 - 39 dB ελαφρά βαρηκοΐα.

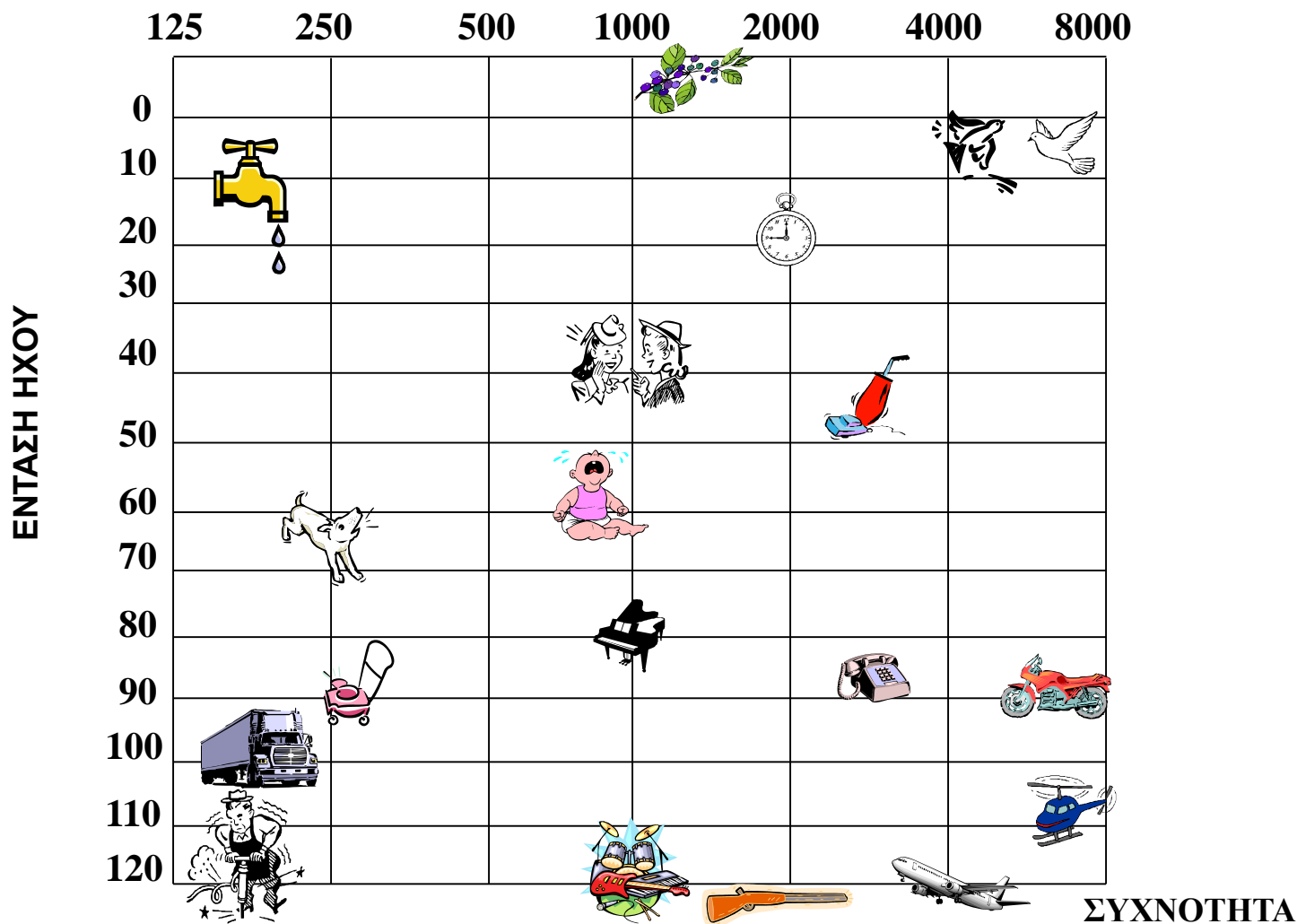
40 - 69 dB μέτρια βαρηκοΐα.

70 - 91 dB σοβαρή βαρηκοΐα.

91+ dB πολύ σοβαρή βαρηκοΐα – κώφωση.

Βαθμός ακουστικής απώλειας 2/2

Ηλικία έναρξης Βαρηκοΐας / Κώφωσης

Ανάλογα με την ηλικία και το γλωσσικό επίπεδο στο οποίο βρίσκεται το παιδί όταν θα γίνει η διάγνωση της κώφωσης, μπορεί να γίνει διάκριση σε προγλωσσική και μεταγλωσσική κώφωση:

- *Προγλωσσικά κωφό παιδί* θεωρείται το παιδί που εμφάνισε τη βαρηκοΐα μέχρι την ηλικία των 2-3 ετών.
- *Μεταγλωσσικά κωφό παιδί* θεωρείται το παιδί που εμφάνισε τη βαρηκοΐα μετά την ηλικία των 2-3 ετών, όταν ήδη έχει αναπτύξει γλώσσα.

Διαγνωστικές μέθοδοι

Ανάλογα με την ηλικία και την ψυχοκινητική ανάπτυξη υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για την εξέταση της ακοής. Η αξιοπιστία όλων των μεθόδων δεν είναι η ίδια.

Υπάρχουν οι υποκειμενικές και οι αντικειμενικές μέθοδοι εξέτασης της ακοής.

Η διεξαγωγή και η επιτυχία των υποκειμενικών μεθόδων απαιτούν και εξαρτώνται από τη συνεργασία του παιδιού. Αντίθετα, η διεξαγωγή των αντικειμενικών μεθόδων δεν απαιτεί τη συνεργασία του παιδιού.

Υποκειμενική ακουομετρία

- Τονική ακουομετρία:
Μέτρηση πρόσληψης ημιτονικών ήχων, με στόχο να βρεθεί το κατώφλι ακουστότητας στις συχνότητες 125-8000 Hz.
- Ομιλητική ακουομετρία:
Ικανότητα πρόσληψης ήχων ομιλίας.
- Ανιχνευτική ακουομετρία:
Ανίχνευση κινητικών αντανακλαστικών σε νεογέννητα και βρέφη.
- Παιγνιοακουομετρία:
Ανταπόκριση σε ηχητικό ερέθισμα μέσα από το παιχνίδι.

Αντικειμενική ακουομετρία

- Τυμπανομετρία:
Μέτρηση κινητικότητας της τυμπανικής μεμβράνης κατά τη διάρκεια μεταβολών πίεσης του αέρα που δημιουργούνται στον έξω ακουστικό πόρο με την εκπομπή ηχητικού σήματος.
- Προκλητά Δυναμικά:
Εξέταση των ηλεκτρονικών δυναμικών του περιφερειακού και κεντρικού οργάνου της ακοής που παράγονται σε απόκριση ηχητικών ερεθισμάτων.

Συστήματα ενίσχυσης του ήχου 1/3

Ακουστικά

- Οι βασικότεροι τύποι ακουστικών είναι τα οπισθοωτιαία, τα ενδοωτιαία προσαρμοζόμενα σε γυαλιά και τα ακουστικά σωματικού τύπου.
- Περιλαμβάνουν: μικρόφωνο, ενισχυτή, μετασχηματιστή και πηγή τροφοδοσίας.
- Ενίσχυση ήχων – ρυθμίζεται η συχνότητα.
- Συχνός έλεγχος λειτουργίας.

Συστήματα ενίσχυσης του ήχου 2/3

- Οπισθοωτιαία
  - Μεγάλη ενίσχυση.
  - Εύχρηστα.
- Ενδοωτιαία (κυρίως για εφήβους και ενήλικες)
  - Μικρή ενίσχυση.
  - Μεγάλο κόστος.
  - Δεν υπάρχει δυνατότητα αντικατάστασης αν χαλάσει το ακουστικό.
  - Ωραία εμφάνιση.
- Ακουστικά σωματικού τύπου
  - Συστήματα για παιδιά με μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα / κώφωση (δεν είναι ευρεία η χρήση τους).

Συστήματα ενίσχυσης του ήχου 3/3

Εκπαιδευτικά συστήματα

Η χρήση των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική μέσα στην τάξη, γιατί επιτρέπει στο παιδί να διακρίνει καλύτερα τη φωνή της εκπαιδευτικού.

Τα πιο συνηθισμένα εκπαιδευτικά συστήματα είναι τα συστήματα FM. Αποτελούνται από δύο μέρη, τον πομπό που φοράει ο εκπαιδευτικός και τον δέκτη που φοράει το παιδί.

Ο εκπαιδευτικός φοράει τον πομπό, το μικρόφωνο του οποίου βρίσκεται πιο κοντά στον εκπαιδευτικό. Καθώς το μικρόφωνο βρίσκεται πιο κοντά στη φωνή του εκπαιδευτικού, η φωνή του προσλαμβάνεται πολύ καθαρά, και στη συνέχεια ενισχύεται και φτάνει στο παιδί πιο δυνατή και ευδιάκριτη συγκριτικά με τα υπόλοιπα ηχητικά ερεθίσματα του περιβάλλοντος.

Επηρεάζονται πολύ από το επίπεδο θορύβου στην τάξη.

Κοχλιακά εμφυτεύματα

- Τα κοχλιακά εμφυτεύματα δεν αποτελούν σύστημα ενίσχυσης του ήχου.
- Περιλαμβάνουν: μικρόφωνο, επεξεργαστή λόγου, δύο πηνία και ηλεκτρόδια
- Το κοχλιακό εμφύτευμα ενεργοποιεί νευρικές ίνες του ακουστικού νεύρου με ηλεκτροακουστικά ερεθίσματα, τα οποία στη συνέχεια μεταδίδονται στον εγκέφαλο και γίνονται αντιληπτά ως ακουστικά ερεθίσματα.
- Το κοχλιακό εμφύτευμα απαιτεί χειρουργική επέμβαση για να τοποθετηθεί.
- Υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια αξιοποίησης: ακουολογικά (ύπαρξη σοβαρής βαρηκοΐας / κώφωσης, αντίληψης που δεν βελτιώνεται με την χρήση ακουστικών), ραδιολογικά (χρησιμοποίηση αξονικής τομογραφίας ώστε να αποκλειστούν ωτοσκληρύνσεις ή άλλοι λόγοι που δεν επιτρέπουν την εμφύτευση), νευρολογικά (έλεγχος ύπαρξης επιζώντων ακουστικών κυττάρων ώστε να διασωθούν μετά την επέμβαση).

Η επικοινωνία με το κωφό παιδί 1/4

- Οι ακούοντες γονείς (αποτελούν το 90% των γονέων των κωφών παιδιών) βιώνουν μία δύσκολη συναισθηματική περίοδο και δεν γνωρίζουν πώς να επικοινωνήσουν με το παιδί τους.
- Η επικοινωνία μέσα από τον προφορικό λόγο είναι ιδιαίτερα δύσκολη, γιατί η ενίσχυση της ακοής δεν επιτρέπει την ακουστική πρόσβαση όλων των ήχων και η χειλεανάγνωση προσφέρει περιορισμένες και δυσδιάκριτες πληροφορίες.
- Θεωρείται αναγκαία η επιλογή μιας μεθόδου επικοινωνίας.

Η επικοινωνία με το κωφό παιδί 2/4

Μέθοδοι Επικοινωνίας

Προφορικο-ακουστική:

- Έμφαση στην ακουστική εκπαίδευση και στη λογοθεραπεία.
- Αντίληψη ομιλίας των άλλων μέσα από την ακοή και τη χειλεανάγνωση.
- Χρήση προφορικού λόγου.
- Απαγορεύεται η χρήση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας.

Η επικοινωνία με το κωφό παιδί 3/4

Ολική Επικοινωνία:

- Εκμάθηση γλώσσας με οποιοδήποτε κανάλι.
- Αντίληψη ομιλίας και επικοινωνία μέσα από τη χρήση νοημάτων, δακτυλικού αλφάβητου, χειλεανάγνωσης και ακουστικών υπολειμμάτων.
- Ταυτόχρονη χρήση ομιλίας και νοημάτων.

Η επικοινωνία με το κωφό παιδί 4/4

Διγλωσσία:

- Αυτόνομη χρήση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας.
- Αυτόνομη χρήση του προφορικού λόγου σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση ακουστικών υπολειμμάτων, οπτικών ερεθισμάτων και χειλεανάγνωσης.
- Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι η πρώτη γλώσσα ενώ η ομιλούμενη γλώσσα διδάσκεται κυρίως μέσα από τον γραπτό λόγο ως δεύτερη γλώσσα.

Διδασκαλία της γλώσσας

Φυσική Μέθοδος

Γνωστή και ως μητρική μέθοδος ή μέθοδος του Lexington. Παρέχονται ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν τη γλώσσα τους μέσα από την επικοινωνία, με φυσικό τρόπο και χωρίς τυπική διδασκαλία.

Δομημένη Μέθοδος

Η διδασκαλία της γλώσσας βασίζεται:

- στην προγραμματισμένη διδασκαλία.
- στη χρήση των συντακτικών και γραμματικών κανόνων της γλώσσας.

Τα παιδιά μαθαίνουν συγκεκριμένους κανόνες και στοιχεία της γλώσσας κάθε φορά, αξιοποιώντας τη μίμηση, την απομνημόνευση και την εξάσκηση.

Η εκπαίδευση του κωφού παιδιού 1/4

Η επιλογή του κατάλληλου εκπαιδευτικού χώρου θα γίνει ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες του κάθε παιδιού.

- Για την επιλογή του εκπαιδευτικού χώρου λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά
  - των παιδιών,
  - των γονέων,
  - των εκπαιδευτικών,
  - των προγραμμάτων.
- Δεν υπάρχει ένας κατάλληλος εκπαιδευτικός χώρος για όλα τα παιδιά.
- Είναι αναγκαία η παρακολούθηση της πορείας του παιδιού για την αξιολόγηση της καταλληλότητας του εκπαιδευτικού χώρου.

Η εκπαίδευση του κωφού παιδιού 2/4

Σχολεία κωφών παιδιών

Υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον, προσαρμοσμένο στις ανάγκες του κωφού παιδιού.

- Γλωσσική ανάπτυξη.
- Κοινή γλώσσα στην τάξη, στην αυλή και στις κοινωνικές συναναστροφές.
- Παρακολούθηση των μαθημάτων σε μικρές ομάδες, στον ίδιο χώρο με τα υπόλοιπα παιδιά.

Έχουν μεγάλη ιστορία και έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο για την κουλτούρα των Κωφών

- Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.
- Επαφή με Κωφούς ενήλικες.
- Αλληλεπίδραση με κωφά παιδιά.

Η εκπαίδευση του κωφού παιδιού 3/4

Σε ένα σχολείο Κωφών δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά:

- να έρθουν σε επαφή με κωφούς εκπαιδευτικούς και κωφά παιδιά,
- να γνωρίσουν την κουλτούρα τους.

Τα σχολεία κωφών μπορεί να είναι:

- Ολοήμερα – με οικοτροφείο (τα παιδιά παρακολουθούν σχολείο και τις υπόλοιπες ώρες μένουν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, διαβάζουν, συμμετέχουν σε διάφορες εκδηλώσεις).
- Ημερήσια (λειτουργούν όπως ένα συνηθισμένο σχολείο, δηλαδή τα παιδιά παρακολουθούν το σχολικό πρόγραμμα και στη συνέχεια επιστρέφουν στο σπίτι τους).

Η εκπαίδευση του κωφού παιδιού 4/4

Γενικά σχολεία

Κοινή εκπαίδευση με τα ακούοντα παιδιά σε όλη τη διάρκεια της ημέρας, συμμετοχή σε ένα κοινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα και παροχή ειδικών υποστηρικτικών υπηρεσιών.

- Μερική παρακολούθηση του προγράμματος της γενικής τάξης και μερική παρακολούθηση του προγράμματος σε έναν άλλο χώρο (Τμήμα Ένταξης).
- Παρακολούθηση του ημερήσιου προγράμματος της συνηθισμένης τάξης με μερική ή ολική υποστήριξη από ένα δεύτερο άτομο, εκπαιδευτικό ή διερμηνέα.
- Τοποθέτηση του κωφού παιδιού σε ειδική τάξη κωφών μέσα στο σχολείο ακουόντων, με ειδικό δάσκαλο.

Κρίσιμοι παράγοντες για την εκπαίδευση

- Έγκαιρη παρέμβαση.
- Ο ρόλος της οικογένειας.
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.
- Ο ρόλος του διερμηνέα στις τάξεις ένταξης.
- Υιοθέτηση ευέλικτων στρατηγικών διδασκαλίας.
- Ενίσχυση της επικοινωνίας.
- Αλλαγή στάσης των εκπαιδευτικών και μαθητών του σχολείου και
- Έμφαση στην κοινωνική ένταξη των κωφών και των βαρήκων μαθητών.

Κωφοί και σχολική ένταξη

- ✓ σχολεία εγγύτερα στο σπίτι – περισσότερες ώρες με την οικογένεια.
- ✓ αλλαγή στάσης του κοινωνικού περιβάλλοντος.
- ✓ δυσκολίες επικοινωνίας & συμμετοχής – υποβάθμιση ένταξης σε απλή παρουσία.
- ✓ διαίσθηση της διαφορετικότητας από το παιδί – προβλήματα στην αυτοεκτίμηση και την κοινωνική συμπεριφορά.
- ✓ περιορισμένος αριθμός κωφών παιδιών, διαφορετικών ηλικιών και γνωστικού επιπέδου στις ειδικές τάξεις μέσα σε σχολεία ακουόντων παιδιών.
- ✓ οι ίδιοι οι κωφοί μαθητές αναφέρουν αρνητικές εμπειρίες από τη φοίτηση σε σχολεία ακουόντων.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες.
- Εικόνα 1: <2ο Εκπαιδευτικό Πακέτο "Διάγνωση-Αποκατάσταση Βαρηκοΐας – Συμβουλευτική Γονέων και Έγκαιρη Παρέμβαση" από το Πρόγραμμα ΕΣΠΑ "Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών & Ειδικών Επιστημόνων ΣΜΕΑ Κωφών και Βαρηκόνων. Μονάδα Ειδικής Αγωγής Κωφών - ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πατρών, σ. 12> <<http://users.sch.gr/stefanski/amea/ekpraideytiko-paketo-2.pdf>>.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σουζάνα Παντελιάδου. «Π 2107 – Ειδική Αγωγή και αποτελεσματική διδασκαλία. Κώφωση και βαρηκοΐα». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Αντώνης Χατζηχρήστος>
Θεσσαλονίκη, <Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

